

KLAGANDE

Oberthur Technologies Sweden AB, 556029-7250

Ombud: Jur.kand. Björn Bergström och advokat Johan
Box 3137
103 62 Stockholm

KONKURRENSVERKET	
2018-01-12	
Avd	
Dnr	
KSnr	Aktbil

MOTPARTER

Se särskild förteckning, bilaga A

Ombud för 1-47 och 49-313:
Försäkringskassan

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 9 juni 2017 i mål nr 27867-16,
se bilaga B

SAKEN

Upphandling på försvars- och säkerhetsområdet

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten avslår överklagandet.

YRKANDEN M.M.

Oberthur Technologies Sweden AB (bolaget) yrkar att upphandlingen ska göras om och anför bl.a. följande. Försäkringskassans avrop resulterar inte i ett kontrakt. Försäkringskassan har istället, i strid med bestämmelserna i 5 kap. lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet (LUFS), genom avropet skapat ett "ramavtal i ramavtalet". Detta leder till att Kammarkollegiets ramavtal åsidosätts, vilket i sin tur förändrar konkurrenssituationen för ramavtalsleverantörerna. Bolaget har även, i strid med likabehandlings- och transparensprinciperna, förtagits möjligheterna att lämna ett konkurrenskraftigt anbud till följd av snäva tidsförhållanden och otydliga förutsättningar.

De upphandlande myndigheterna som anges i bilaga A anser att överklagandet ska avslås och anför bl.a. följande. Bolagets påstående om att leveransavtalet inte skulle vara ett förpliktigande kontrakt utan ett "ramavtal i ramavtalet" stämmer inte. Avropsunderlaget har även varit tillräckligt tydligt och anbudstiden tillräckligt lång.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Partsförhållandena

Kammarrätten anser i likhet med förvaltningsrätten att Försäkringskassan har tagit ställning som en inköpscentral i enlighet med 2 kap. 12 § 2 LUFS då Försäkringskassan har genomfört det samordnade avropet för egen del samt i egenskap av ombud för de övriga motparterna.

Leveransavtalets karaktär

Vad parterna anför

Till stöd för sin uppfattning att avropet har resulterat i ett ”ramavtal i ramavtalet” har **bolaget** i huvudsak anfört följande. Försäkringskassans avrop kommer att resultera i ett leveransavtal som majoriteten av kommuner, landsting och myndigheter ska kunna göra avrop ifrån. De avropsberättigade organisationerna är inte bundna av Försäkringskassans avrop, dvs. det är valfritt för deltagarna att genomföra avrop från leveransavtalet. Försäkringskassan gör inte heller några utfästelser avseende volymer och lämnar inga garantier. Det är således oklart vilka kommuner som över huvud taget kommer att göra några avrop, och om de gör det, till vilka volymer. Ett kontrakt i upphandlingsrättslig mening kräver att det finns en ömsesidig förpliktelse mellan parterna. En sådan förpliktelse kan vara utformad antingen genom en konkret volym som den upphandlande myndigheten förbinder sig till eller att myndigheten åtar sig att enbart köpa de aktuella varorna/tjänsterna från den antagna leverantören. Försäkringskassans avrop resulterar således inte i ett kontrakt. Det är inte möjligt att göra ett avrop från ett ramavtal som inte resulterar i ett reellt kontrakt, vilket framgår av bestämmelserna i 5 kap. LUFSS. Det är först när beställningarna görs i enlighet med leveransavtalet som det uppkommer kontrakt. Den direkta effekten av leveransavtalet, oavsett benämningen av avtalet, är därmed densamma som för ett ramavtal, dvs. att möjliggöra avrop för senare tilldelning av kontrakt. Det kan inte ha varit lagstiftarens intention att det ska vara möjligt att avropa från ett icke-förpliktande leveransavtal, dvs. ramavtal, på ett befintligt ramavtal i syfte att förändra den ursprungliga ramavtalsupphandlingen. Varje landsting, kommun eller myndighet som gör ett avrop från Försäkringskassans leveransavtal gör sig skyldig till en otillåten direktupphandling eftersom annonseringsplikten åsidosätts.

De upphandlande myndigheterna har som stöd för sin inställning i huvudsak anfört följande. Avropet kommer att resultera i ett leveransavtal med tydliga ekonomiska villkor och förpliktelser för samtliga parter. Kontraktsvärdet är genom lägsta leveransvolymerna så specificerat som avropsföremålets tekniska egenskaper medger. Leveransavtalet innehåller även en omfattande precisering i förhållande till villkoren i ramavtalet. Kammarkollegiets ramavtal påverkas inte heller av det kontrakt som avropet ska resultera i.

Kammarrättens bedömning

Kammarkollegiets ramavtal "Kort för Identifiering och behörighetskontroll" (dnr 96-22-2013) omfattar typkort 1 och typkort 2. Det aktuella avropet avser typkort 2 samt tillhörande tjänster enligt ställda krav i förfrågningsunderlaget (behörighetskorten). Av förfrågningsunderlaget framgår att avropet ska resultera i ett leveransavtal från vilket samtliga myndigheter, landsting och kommuner som är kopplade till Kammarkollegiets ramavtal ska kunna göra avrop.

Av 2 kap. 20 § första stycket LUFSS framgår att med ramavtal avses ett avtal som ingås mellan en eller flera upphandlande myndigheter eller enheter och en eller flera leverantörer i syfte att fastställa villkoren för senare tilldelning av kontrakt under en given tidsperiod.

Om leveransavtalet utgör ett ramavtal eller inte i LUFSS:s mening får enligt kammarrättens mening bestämmas utifrån de konkreta omständigheterna i det enskilda fallet. Bedömningen måste alltså utgå från den information som anbudsgivarna har fått ta del av i förfrågningsunderlaget och tillhörande dokument.

I förfrågningsunderlaget anges att de angivna volymerna kan påverkas av, och leverans 2 och 3 kan komma att utebli, om samverkan inte etableras

mellan Försäkringskassan och Inera AB. Det anges också att förfrågningsunderlagets bilaga 2, "Prisbilagan", beskriver ett scenario, främst för att kunna utvärdera inkomna anbud på ett likvärdigt sätt, och att angivna volymer i prisbilagan därför inte kan garanteras. Såväl i förfrågningsunderlaget som i prisbilagan anges även att volymerna kan förändras inför och under avtalsperioden. I prisbilagan förtydligas även att angivna volymer är ett estimat utifrån nuvarande situation som används som underlag för framräkning av utvärderingspris för inkomna anbud.

Försäkringskassan och de övriga motparterna har genom leveransavtalet inte åtagit sig att anskaffa en viss kortvolym mot viss ersättning. Leveransavtalet resulterar därmed inte i faktisk anskaffning av behörighetskorten, utan möjliggör istället nya avrop för senare tilldelning av kontrakt. Med hänsyn till vad som framkommit i målet anser kammarrätten att leveransavtalet har karaktären av ett ramavtal (jfr Kammarrätten i Stockholms dom den 24 mars 2016 i mål nr 7754-15 samt Kammarrätten i Jönköpings dom den 17 oktober 2016 i mål nr 1054-16). Att göra ett avrop från ett ramavtal som inte resulterar i tilldelning av ett kontrakt, utan i ett nytt ramavtal, strider enligt kammarrättens mening mot bestämmelserna i 5 kap. LUFSS.

Nästa fråga är om bolaget har visat att det lidit skada eller riskerat att lida skada med anledning av att leveransavtalet inte resulterar i tilldelning av ett kontrakt utan i ett nytt ramavtal.

Kammarrätten anser att leveransavtalet, när kommunerna, landstingen och myndigheterna som är kopplade till Kammarkollegiets ramavtal väljer att göra avrop från leveransavtalet avseende behörighetskorten, leder till att Kammarkollegiets ramavtal åsidosätts. Bolaget har anfört att detta leder till att konkurrenssituationen förändras för de ursprungliga ramavtalsleverantörerna. Den omständigheten att konkurrenssituationen förändras för ramavtalsleverantörerna ligger dock i sakens natur och skulle vara fallet

även om leveransavtalet skulle anses vara tilldelning av ett kontrakt avseende behörighetskortet. Enligt kammarrättens mening är denna omständighet därför inte tillräcklig för att bolaget ska anses ha lidit skada. För att bolaget ska anses ha lidit skada, eller riskerat att lida skada, krävs det att bolaget kan göra övervägande sannolikt att bolaget har varit förhindrat att lämna anbud på grund av leveransavtalets ramavtalskaraktär. Bolaget har i denna del inte anfört några konkreta omständigheter som talar för att bolaget har varit förhindrat att lämna anbud på grund av leveransavtalets karaktär. Eftersom bolaget därmed inte har klargjort på vilket sätt bolaget har lidit skada, eller riskerat att lida skada, saknas det skäl för ingripande mot upphandlingen på den grunden att avropet har resulterat i ett nytt ramavtal (jfr HFD 2013 ref. 53).

Nästa fråga som kammarrätten har att ta ställning till är därmed om det finns skäl för ingripande mot upphandlingen på grund av förfrågningsunderlagets utformning.

Fråga om förfrågningsunderlaget varit tillräckligt tydligt utformat

Vad parterna anför

Bolaget har anfört att avropet innehåller krav som kräver anpassningar till Försäkringskassans administrationsverktyg som skulle varit färdigställda redan vid tidpunkten för leveransprovet i början av januari 2017. Som stöd för denna uppfattning har bolaget anfört följande. Bolaget har ställt frågor till Försäkringskassan gällande om det är ett kundunikt system som ska kunna presenteras vid leveransprovet eller om det är fråga om leverantörens befintliga system. Även efter Försäkringskassans svar har bolaget påtalat att det är otydligt om det är ett kundunikt system som Försäkringskassan avser att kontrollera genom leveransprovet. Av Försäkringskassans svar framgår att systemet ska kunna visa på att tio

frågor uppfylls som ska verifiera var sitt krav i avropet och som alltså kan gälla vilka krav som helst i förfrågningsunderlaget.

De upphandlande myndigheterna har som stöd för sin inställning i huvudsak anfört följande. Bolaget borde ha förstått och agerat efter att leveransprovet skulle avse leverantörens system och inget kundunikt system. Försäkringskassan har även svarat tydligt och transparent på bolagets frågor gällande att kontrollen inte skulle handla om något kundunikt system, vilket dessutom framgick av bilaga 5 till avropsförfrågan.

Kammarrättens bedömning

I bilaga 5 till förfrågningsunderlaget, "Leveransprov", anges att leveransprov sker genom att beställaren besöker leverantören och genomför stickprov på ett urval av de punkter som finns i förfrågningsunderlaget. I bilagan specificeras de två första frågorna samt anges att fråga 3-10 kommer att väljas från förfrågningsunderlaget och tillhandahållas de leverantörer som gått vidare i utvärderingen. I förfrågningsunderlagets bilaga 1, "Svarsbilaga", anges de krav som ställs på kortleveranserna.

I fråga 16 i "Frågor och svar" framgår att bolaget ställde frågan om det var ett kundunikt system för Försäkringskassan eller ett generellt system som har liknande krav som detaljeras i avropet vad avser komplexitet, krav på tjänsten etc. som Försäkringskassan önskade få demonstrerat vid leveransprovet. Bolaget uppgav att bolaget uppfattade leveransprovet som att bolaget skulle demonstrera "ett unikt system, kommunikation mellan ert och vårt system samt en krypterad lina där information ska skyddas från manipulering i transporten från administrationsverktyget till kortyta och/eller chipp". Försäkringskassan svarade: "Det är leverantörens produktionssystem som Försäkringskassan kommer att granska vid leveransprovet. Leveransprovet är till för att Försäkringskassan ska kunna verifiera ett urval av ställda krav".

Eftersom bolaget ansåg att det inte fått svar på sin fråga gällande vilken typ av produktionssystem som skulle demonstreras vid leveransprovet ställde bolaget i fråga 29 frågan: "Är det, eller är det inte ett unikt system som är helt anpassat efter det aktuella avropet?". Försäkringskassan svarade: "Nej, vi vill kunna kontrollera att de krav vi ställt i upphandlingen kommer att fungera hos kortleverantören, som exempel har vi i bilaga 5, Leveransprov, beskrivit hur två av tio frågor kommer att se ut och som kommer att utvärderas vid leveransprovet".

Enligt kammarrättens mening innehåller svarsbilagan krav som kräver anpassningar till Försäkringskassans administrationsverktyg. Såsom leveransprovet är formulerat kan det således omfatta även sådana krav. Ur den aspekten är det förståeligt att bolaget har ställt frågor om vad Försäkringskassan har avsett att kontrollera vid leveransprovet. Försäkringskassans svar på bolagets frågor gällande leveransprovet kunde enligt kammarrättens mening även ha varit tydligare. Även om höga krav bör ställas på noggrannhet, tydlighet och transparens i alla delar av ett förfrågningsunderlag, får dock mindre brister och oklarheter godtas (se RÅ 2002 ref. 50). Av Försäkringskassans svar på bolagets frågor framgår det enligt kammarrättens mening med tillräcklig tydlighet att leveransprovet är till för att kontrollera leverantörernas befintliga produktionssystem och inte ett produktionssystem som är unikt för Försäkringskassan. En rimligt informerad och normalt omsorgsfull anbudsgivare borde enligt kammarrättens mening förstå att det först är när leverans av korten ska ske som leverantörens produktionssystem måste uppfylla samtliga krav som ställts i svarsbilagan (jfr EU-domstolens avgörande C-19/00 *SIAC Construction Ltd*), särskilt med beaktande av att det framgår av förfrågningsunderlaget att upphandlingen av administrationsverktyget vid tidpunkten för avropsförfrågan ännu inte var avslutad.

Kammarrätten anser därför att bolaget inte har gjort övervägande sannolikt att det är ett produktionssystem som uppfyller samtliga krav i svarsbilagan som måste kunna tillhandahållas redan vid leveransprovet.

Frågan är därmed om bolaget har gjort övervägande sannolikt att det varit förhindrat att lämna anbud på grund av att anbudstiden samt tiden fram till avtalstecknande varit för kort.

Fråga om anbudstiden samt tiden fram till avtalstecknande varit tillräcklig

Vad parterna anför

Bolaget har anfört att tiden för att uppfylla avropets krav är för kort även för det fall kravuppfyllnaden skulle ske först vid avtalstecknande. Som stöd för denna uppfattning har bolaget i huvudsak anfört följande. De anpassningar som behöver göras, och som definitivt är kundunika för Försäkringskassan, tar minst tre, men troligen upp till fyra månader, att genomföra. Majoriteten av anpassningarna kräver tillgång till Försäkringskassans IT-system eller i vart fall en dialog med Försäkringskassan. Även om bolaget hade kunnat påbörja anpassningarna direkt efter det att avropet annonserades hade inte tiden varit tillräcklig. I förvaltningsrättens dom anges att anbudstiden är tillräcklig eftersom bolaget, enligt förvaltningsrätten, känt till avropet sedan 2014. Sanningen är att bolaget deltagit på ett informationsmöte. På detta möte fick bolaget dock ingen information som senare kunde snabba på anbudslämnandet, utan det var först vid avropstillfället som bolaget kunde överblicka arbetet.

De upphandlande myndigheterna har som stöd för sin inställning i huvudsak anfört följande. Anbudstiden har varit tillräckligt lång för att bolaget, som ramavtalsleverantör med god kännedom om avropsföremålet, ska förväntas kunna åstadkomma ett anbud utifrån de givna förutsättningarna. Bolaget borde hunnit lämna anbud om de haft alla

nödvändiga resurser på plats. Försäkringskassan bedömde inför avropet att bolaget hade möjlighet att svara på avropsförfrågan, och förmåga att börja leverera direkt efter anbudstiden, eftersom bolaget har den kapacitet som krävs för att göra beställningar via ett externt gränssnitt. Dessutom valdes en modell med två olika leveransperioder; en första med fokus på baskraven och en andra ett antal månader senare för djupare integration med portalleverantören.

Kammarrättens bedömning

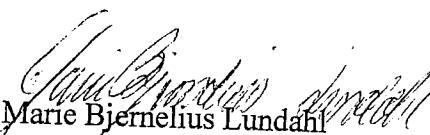
I rättsfallet HFD 2012 ref. 48 anförde Högsta förvaltningsdomstolen bland annat följande. En av förfarandereglerens viktigaste funktioner är att säkerställa att leverantörerna får lika förutsättningar att lämna bärkraftiga anbud till den upphandlande myndigheten. Att leverantörer ska behandlas på ett likvärdigt sätt innebär bland annat att de tidsramar som den upphandlande myndigheten sätter inte får vara så snäva att viss eller vissa leverantörer gynnas. Det gäller inte bara i fråga om anbudstiden utan också tiden mellan tecknandet av avtal och avtalsperiodens start. Av rättsfallet framgår vidare att domstolen vid sin bedömning bland annat tar hänsyn till att en anbudsgivare redan under anbudstiden har att vidta vissa förberedande åtgärder.

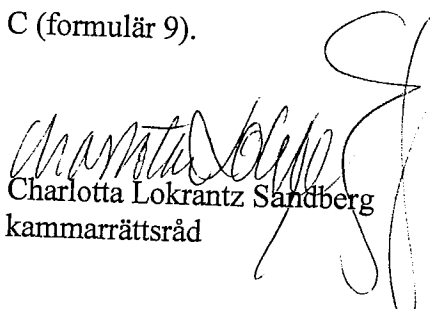
I förfrågningsunderlaget i det aktuella målet anges att avropsförfrågan skickades ut den 17 november 2016. Sista dag för att lämna in anbud var den 19 december 2016 och avtalstecknande kunde som tidigast ske den 24 januari 2017.

Kammarrätten anser i likhet med förvaltningsrätten att den omständigheten att upphandlingen är omfattande utifrån aspekten att Försäkringskassan agerar som ombud för ett stort antal upphandlande myndigheter inte i sig innebär att det finns skäl att ingripa mot den förnyade konkurrensutsättningen. Svarsbilagan innehåller visserligen ett stort antal krav som måste vara uppfyllda vid leverans av de aktuella korten, varav

en del krav kräver anpassningar i förhållande till Försäkringskassans administrationsverktyg. Bolaget är emellertid ramavtalsleverantör och borde därmed ha bättre kännedom om upphandlingsföremålet jämfört med övriga leverantörer på marknaden. Även om det var först vid avropstillfället som bolaget kunde överblicka arbetet har bolaget sedan en längre tid haft kännedom om att den aktuella upphandlingen skulle genomföras. Det framgår även av svarsbilagan att det rör sig om två olika leveransperioder. Enligt uppgift från Försäkringskassan kommer den första leveransperioden att ha fokus på baskraven och en djupare integration med portalleverantören krävas först vid den andra leveransperioden några månader senare. Bolaget har inte invänt mot denna uppgift. Enligt kammarrätten har bolaget mot denna bakgrund inte gjort övervägande sannolikt att bolaget på grund av för kort anbudstid samt för kort förberedelsetid fram till avtalstecknande varit förhindrat att lämna anbud. Enligt kammarrättens mening saknas därmed förutsättningar för ingripande enligt LUF5. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga C (formulär 9).

Marie Bjernelius Lundahl
t.f. lagman
ordförande

Charlotta Lokrantz Sandberg
kammarrättsråd

Magnus Mathiasson
kammarrättsråd
referent

Ellen Agrenius Kushner
föredragande

Bilaga A
Mål nr 3713-17

MOTPARTER

1. Ale kommun
2. Alingsås kommun
3. Alvesta kommun
4. Aneby kommun
5. Arboga kommun
6. Arjeplogs kommun
7. Arvidsjaurs kommun
8. Arvika kommun
9. Askersunds kommun
10. Avesta kommun
11. Bengtsfors kommun
12. Bergs kommun
13. Bjurholms kommun
14. Bjuvs kommun
15. Bodens kommun
16. Bollebygds kommun
17. Bollnäs kommun
18. Borgholms kommun
19. Borlänge kommun
20. Borås Stad
21. Botkyrka kommun
22. Boxholms kommun
23. Bromölla kommun
24. Bräcke kommun
25. Burlövs kommun
26. Dals-Eds kommun
27. Danderyds kommun
28. Degerfors kommun
29. Dorotea kommun
30. E-Hälsomyndigheten
31. Eda kommun
32. Ekerö kommun
33. Eksjö kommun
34. Emmaboda kommun
35. Enköpings kommun
36. Eskilstuna kommun
37. Eslövs kommun
38. Essunga kommun
39. Fagersta kommun
40. Falkenbergs kommun
41. Falköpings kommun
42. Falu kommun
43. Filipstads kommun

KAMMARRÄTTEN I STOCKHOLM
SVERIGES DOMSTOLAR

44. Finspångs kommun
45. Flens kommun
46. Forshaga kommun
47. Färgelanda kommun
48. Försäkringskassan
49. Gagnefs kommun
50. Gislaveds kommun
51. Gnesta kommun
52. Gnosjö kommun
53. Grums kommun
54. Grästorps kommun
55. Gullspångs kommun
56. Gällivare kommun
57. Gävle kommun
58. Göteborgs Stad
59. Götene kommun
60. Habo kommun
61. Hagfors kommun
62. Hallsbergs kommun
63. Hallstahammars kommun
64. Halmstads kommun
65. Hammarö kommun
66. Haninge kommun
67. Haparanda stad
68. Heby kommun
69. Hedemora kommun
70. Helsingborgs stad
71. Herrljunga kommun
72. Hjo kommun
73. Hofors kommun
74. Huddinge kommun
75. Hudiksvalls kommun
76. Hultsfreds kommun
77. Hylte kommun
78. Hällefors kommun
79. Härjedalens kommun
80. Härnösands kommun
81. Härryda kommun
82. Hässleholms kommun
83. Håbo kommun
84. Höganäs kommun
85. Hörby kommun
86. Höörs kommun
87. Jokkmokks kommun
88. Järfälla kommun
89. Jönköpings kommun

90. Kalix kommun
91. Kalmar kommun
92. Karlsborgs kommun
93. Karlshamns kommun
94. Karlskoga kommun
95. Karlskrona kommun
96. Karlstads kommun
97. Katrineholms kommun
98. Kils kommun
99. Kinda kommun
100. Kiruna kommun
101. Klippans kommun
102. Knivsta kommun
103. Kommunalförbundet ITSAM
104. Kramfors kommun
105. Kriminalvården
106. Kristianstads kommun
107. Kristinehamns kommun
108. Krokoms kommun
109. Kumla kommun
110. Kungsbacka kommun
111. Kungsörs kommun
112. Kungälv kommun
113. Kävlinge kommun
114. Köpings kommun
115. Laholms kommun
116. Landskrona stad
117. Landstinget Blekinge
118. Landstinget Dalarna
119. Landstinget i Kalmar län
120. Landstinget i Uppsala län
121. Landstinget i Värmland
122. Landstinget Sörmland
123. Landstinget Västernorrland
124. Landstinget Västmanland
125. Landstinget Västra Götaland
126. Laxå kommun
127. Lekebergs kommun
128. Leksands kommun
129. Lerums kommun
130. Lessebo kommun
131. Lidingö stad
132. Lidköpings kommun
133. Lilla Edets kommun
134. Lindesbergs kommun
135. Linköpings kommun

KAMMARRÄTTEN I STOCKHOLM

SVERIGES DOMSTOLAR

136. Ljungby kommun
137. Ljusdals kommun
138. Ljusnarsbergs kommun
139. Lomma kommun
140. Ludvika kommun
141. Luleå kommun
142. Lunds kommun
143. Lycksele kommun
144. Lysekils kommun
145. Malmö stad
146. Malung-Sälens kommun
147. Malå kommun
148. Mariestads kommun
149. Markaryds kommun
150. Marks kommun
151. Melleruds kommun
152. Mjölby kommun
153. Mora kommun
154. Motala kommun
155. Mullsjö kommun
156. Munkedals kommun
157. Munkfors kommun
158. Mölndals Stad
159. Mönsterås kommun
160. Mörbylånga kommun
161. Nacka kommun
162. Nora kommun
163. Norbergs kommun
164. Nordanstigs kommun
165. Nordmalings kommun
166. Norrbottens läns landsting
167. Norrköpings kommun
168. Norrtälje kommun
169. Norsjö kommun
170. Nybro kommun
171. Nykvarns kommun
172. Nyköpings kommun
173. Nynäshamns kommun
174. Nässjö kommun
175. Ockelbo kommun
176. Olofströms kommun
177. Orsa kommun
178. Orust kommun
179. Osby kommun
180. Oskarshamns kommun
181. Ovanåkers kommun

228. Sundsvalls kommun
229. Sunne kommun
230. Surahammars kommun
231. Svalövs kommun
232. Svedala kommun
233. Svenljunga kommun
234. Sveriges Kommuner och Landsting
235. Säffle kommun
236. Sätters kommun
237. Sävsjö kommun
238. Söderhamns kommun
239. Söderköpings kommun
240. Södertälje kommun
241. Sölvesborgs kommun
242. Tanums kommun
243. Tibro kommun
244. Tidaholms kommun
245. Tierps kommun
246. Timrå kommun
247. Tingsryds kommun
248. Tjörns kommun
249. Tomelilla kommun
250. Torsby kommun
251. Torsås kommun
252. Tranemo kommun
253. Tranås kommun
254. Trelleborgs kommun
255. Trollhättans stad
256. Trosa kommun
257. Tyresö kommun
258. Täby kommun
259. Töreboda kommun
260. Uddevalla kommun
261. Ulricehamns kommun
262. Umeå kommun
263. Upplands Väsby kommun
264. Upplands-Bro kommun
265. Uppsala kommun
266. Uppvidinge kommun
267. Vadstena kommun
268. Vaggeryds kommun
269. Valdemarsviks kommun
270. Vansbro kommun
271. Vara kommun
272. Varbergs kommun
273. Vaxholms kommun

KAMMARRÄTTEN I STOCKHOLM
SVERIGES DOMSTOLAR

182. Oxelösunds kommun
183. Pajala kommun
184. Partille kommun
185. Perstorps kommun
186. Piteå kommun
187. Ragunda kommun
188. Region Gotland
189. Region Gävleborg
190. Region Halland
191. Region Jämtland Härjedalen
192. Region Jönköpings län
193. Region Kronoberg
194. Region Skåne
195. Region Örebro Län
196. Region Östergötland
197. Robertsfors kommun
198. Ronneby kommun
199. Rättviks kommun
200. Sala kommun
201. Salems kommun
202. Sandvikens kommun
203. Sigtuna kommun
204. Simrishamns kommun
205. Sjöbo kommun
206. Skara kommun
207. Skinnskattebergs kommun
208. Skurups kommun
209. Skövde kommun
210. Smedjebackens kommun
211. Socialstyrelsen
212. Sollefteå kommun
213. Sollentuna kommun
214. Solna stad
215. Sorsele kommun
216. Sotenäs kommun
217. Staffanstorps kommun
218. Statens institutionsstyrelse
219. Stenungsunds kommun
220. Stockholms läns landsting
221. Stockholms stad
222. Storfors kommun
223. Storumans kommun
224. Strängnäs kommun
225. Strömstads kommun
226. Strömsunds kommun
227. Sundbybergs stad

KAMMARRÄTTEN I STOCKHOLM
SVERIGES DOMSTOLAR

274. Vellinge kommun
275. Vetlanda kommun
276. Vilhelmina kommun
277. Vimmerby kommun
278. Vindelns kommun
279. Vingåkers kommun
280. Vänersborgs kommun
281. Vännäs kommun
282. Värmdö kommun
283. Värnamo kommun
284. Västerbottens läns landsting
285. Västerviks kommun
286. Västerås kommun
287. Växjö kommun
288. Vårgårda kommun
289. Ydre kommun
290. Ystads kommun
291. Älmhults kommun
292. Älvdalens kommun
293. Älvkarleby kommun
294. Älvsbyns kommun
295. Ängelholms kommun
296. Åmåls kommun
297. Ånge kommun
298. Åre kommun
299. Årjängs kommun
300. Åsele kommun
301. Åstorps kommun
302. Åtvidabergs kommun
303. Öckerö kommun
304. Ödeshögs kommun
305. Örebro kommun
306. Örkelljunga kommun
307. Örnköldsviks kommun
308. Östersunds kommun
309. Österåkers kommun
310. Östhammars kommun
311. Östra Göinge kommun
312. Överkalix kommun
313. Övertorneå kommun

SÖKANDE

Oberthur Technologies Sweden AB, 556029-7250

Ombud: Advokat Johan Stern och Jur.kand. Björn Bergström
Ramberg Advokater AB
Box 3137
103 62 Stockholm

MOTPARTER

Se särskild förteckning, bilaga 1

Ombud för 1-47 och 49-313:
Försäkringskassan
Huvudkontoret, Juridikstaben
103 51 Stockholm

SAKEN

Upphandling på försvars- och säkerhetsområdet, LUF5

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten avslår Oberthur Technologies Sweden AB:s ansökan om överprövning.

Förvaltningsrättens interimistiska beslut den 5 januari 2017 upphör därmed att gälla.

YRKANDEN M.M.

Försäkringskassan genomför ett samordnat avrop (dnr 062347-2016) från Kammarkollegiets ramavtal ”Kort för Identifiering och Behörighetskontroll” (dnr 96-22-2013) för de parter som anges i bilaga 1. Avropet genomförs genom förnyad konkurrensutsättning enligt lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet, LUFS.

Oberthur Technologies Sweden AB (bolaget) yrkar att avropet ska göras om. Försäkringskassans avrop brister på ett flertal punkter och bolaget har till följd av detta lidit skada eftersom det på grund av dessa brister, var för sig och tillsammans, inte har kunnat lämna anbud i upphandlingen. Bolaget hemställer om att förvaltningsrätten ändrar motpart till Försäkringskassan då det är Försäkringskassan som är den upphandlande organisationen.

Försäkringskassan, dels för egen del och dels som ombud för samtliga motparter, anser att ansökan om överprövning ska avslås.

Förvaltningsrätten har den 5 januari 2017 beslutat att upphandlingen tills vidare inte får avslutas.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Utgångspunkter för prövningen

Upphandlande myndigheter ska behandla leverantörer på ett likvärdigt och icke-diskriminerande sätt samt genomföra upphandlingar på ett öppet sätt. Vid upphandlingar ska vidare principerna om ömsesidigt erkännande och proportionalitet iakttas (I kap. 11 § LUFS).

Om den upphandlande myndigheten har brutit mot de grundläggande principerna i 1 kap. 11 § LUFSS eller någon annan bestämmelse i LUFSS och detta har medfört att leverantören har lidit eller kan komma att lida skada, ska rätten besluta att upphandlingen ska göras om eller att den får avslutas först sedan rättelse har gjorts (16 kap. 6 § LUFSS).

Prövningen i förvaltningsrätten utgör en kontroll av om det på grundval av vad sökanden har anfört i målet finns anledning att vidta sådana åtgärder som anges i 16 kap. 6 § LUFSS. För att ett ingripande ska bli aktuellt krävs också att sökanden kan visa att han lidit skada eller kan komma att lida skada på grund av att den upphandlande myndigheten brutit mot LUFSS. Det är den som ansöker om överprövning som på ett klart och tydligt sätt ska ange vilka omständigheter talan grundas på och visa att upphandlande myndighet har agerat i strid med gällande bestämmelser (jfr RÅ 2009 ref. 69).

Kringgående av ramavtal?

Bolaget anför bl.a. följande. Avropet och leveransavtalet uppfyller inte lagens krav på att resultera i ett kontrakt i den bemärkelsen som avses i LUFSS. Av förfrågningsunderlaget framgår att avropet endast är en förfrågan och att samtliga kommuner, landsting och myndigheter kopplade till aktuellt ramavtal ska kunna göra avrop från det leveransavtal som blir resultatet av avropsförfrågan. Det är Försäkringskassan som genomför upphandlingen, fattar beslut och tecknar avtal, och respektive organisation gör sedan sina egna "underavrop" av avropet. Försäkringskassan tar ställning som inköpscentral där man ingår ett ramavtal för andra upphandlande myndigheter. Det innebär att Försäkringskassan skapar ett ramavtal i ramavtalet. Ett sådant förfarande är inte tillåtet och det är ett kringgående av ramavtalet. Försäkringskassans nuvarande leverantör har långa kontrakt på bl.a. körkort, pass, LMA-kort, elektroniska ID-kort och allmänhetens ID-kort. Myndigheter har

upphandlat tjänstekort under detta ramavtal sedan hösten 2014 och det är viktigt att ramavtalet fortsatt får spela roll på tjänstekortssidan då en leverantör har en närmast monopolliknande position.

Försäkringskassan anför bl.a. följande. Försäkringskassan har följt såväl ramavtalets bestämmelser som tillämplig lagstiftning vid avropet, vilket inte kan ses som tillskapande av ett nytt ramavtal. Avropet sker dels för egen del och dels med fullmakt från berörda kommuner, regioner och landsting. Genom att avropa behörighetskort på Kammarkollegiets ramavtal skapar Försäkringskassan ett leveransavtal för dessa kort. Det framgår av avropsförfrågan att avsikten är att teckna avtal med en leverantör. Det kontrakt som ska tecknas innehåller tydliga ekonomiska villkor, förpliktelser och krav som parterna ska uppfylla. Det finns också i avropet angivet uppskattningar av förväntade volymer som motsvarar leveransvärde för kontraktet. Uppskattningarna är så precisa som avropsföremålet medger utifrån dess tekniska egenskaper. När leveransavtalet med dess kravuppsättning är tecknat kan detta användas av den kommunala sektorn.

Av handlingarna i målet framgår bl.a. följande. Försäkringskassan administrerar och genomför ett samordnat avrop från Kammarkollegiets ramavtal med fullmakt från berörda myndigheter. I förfrågningsunderlaget anges att ett leveransavtal kommer att tecknas med en leverantör. Avsikten med den samordnade avropsförfrågan är att samtliga kommuner, landsting och myndigheter kopplade till Kammarkollegiets ramavtal ska kunna göra beställningar från det leveransavtal som blir resultatet av avropsförfrågan.

Av artikel 29 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/81/EG av den 13 juli 2009 framgår att en upphandlande myndighet eller enhet inte får använda ramavtal på otillbörligt sätt eller på ett sådant sätt att konkurrensen förhindras, begränsas eller snedvrids.

Förvaltningsrätten konstaterar inledningsvis att Försäkringskassan har genomfört det samordnade avropet, dels för egen del, och dels med fullmakt för de myndigheter som därmed också utgör motparter och som räknas upp i bilaga 1 till denna dom. Försäkringskassan har därmed tagit ställning som en inköpscentral i enlighet med 2 kap. 12 § 2 p LUFS. När en inköpscentral agerar som ombud är det i uppdragsgivarnas namn som tilldelningsbeslut meddelas samt avtal sluts i upphandlingen (jfr Asplund m.fl., Överprövning av upphandling - och andra rättsmedel enligt LOU och LUF, 2012, s. 98f).

Enligt förvaltningsrättens mening har det inte framkommit någonting som innebär att det i förevarande fall är fråga om att skapa ett nytt ramavtal. Förvaltningsrätten anser även att det med tydlighet framgår att avropsförfrågan kommer att resultera i ett kontrakt. Av handlingarna i målet framgår vidare att Kammarkollegiets ramavtal avser en mängd olika identitets- och behörighetskort utöver de tjänstekort som avses i det aktuella avropet. Bolaget har inte visat att de upphandlande myndigheterna har använt ramavtalet avseende kort för identifiering och behörighetskontroll på ett otillbörligt sätt eller på ett sådant sätt att konkurrensen förhindras, begränsas eller snedvrids. Det saknas därmed grund för att ingripa med stöd av LUFS i denna del.

Oklarheter i avropet?

Bolaget har bl.a. anfört följande. Avropet är behäftat med ett antal allvarliga oklarheter vilket strider mot transparensprincipen. Bolaget har gjort vad som varit möjligt för att räta ut oklarheterna, men bolagets frågor har inte besvarats på ett sätt som gör underlaget mer tydligt. De oklarheter som föreligger är bl.a. att det administrationsverktyg som ska användas inte är färdigt. Den som svarar på förfrågan förväntas dock ta höjd för att effektivisera processen utan att veta hur processen ser ut. Det är inte möjligt att med tillräcklig precision prissätta detta. Bolaget har ställt frågor kring vad

som ska vara klart för att kontrollera före tilldelningsbeslut och kring hur många av myndigheterna som avser att köpa från det kommande leveransavtalet. Bolaget har även ställt frågor om prissättningen. Försäkringskassan besvarar inte frågan utifrån hur den är ställd, vilket gör att bolaget fortfarande inte har något svar kring om framtida volymer kommer att spela in på priserna. Det är inte möjligt för en anbudsgivare att ge en prissättning utifrån sådana förutsättningar. För att bolaget ska kunna prissätta anbudet behöver bolaget kunna värdera vilka situationer som typiskt sett inte ger rätt till debitering. Förutsättningarna för att lämna anbud är inte i närheten av att vara så pass tydliga som krävs för att en anbudsgivare skulle kunna svara och lämna anbud på avropsförfrågan. Den befintliga leverantören gynnas uppenbarligen av detta i förhållande till övriga potentiella anbudsgivare, vilket strider mot likabehandlingsprincipen.

Försäkringskassan har bl.a. anfört följande. Avropet är tydligt och har i vart fall varit tillräckligt tydligt för att bolaget, som kvalificerat sig som ramavtalsleverantör, ska förväntas kunna åstadkomma ett anbud utifrån de angivna förutsättningarna. Försäkringskassan har under avropet lämnat tydliga förklaringar utifrån frågornas innehåll. Bolaget ska som ramavtalsleverantör kunna förväntas förstå innebörden redan av kravformuleringarna.

Av handlingarna i målet framgår bl.a. följande. Bolaget har ställt frågor avseende leveransprov i fråga 16 och fråga 29. Försäkringskassan har svarat att det är leverantörens produktionssystem som kommer att granskas vid leveransprovet och att Försäkringskassan vill kunna kontrollera att de krav som har ställts i upphandlingen kommer att fungera hos kortleverantören. Försäkringskassan hänvisar till bilaga 5 Leveransprov, i vilket finns beskrivet hur två av tio frågor kommer att se ut och som kommer att utvärderas vid leveransprovet. Försäkringskassan har även svarat på andra frågor rörande leveransprovet. Bolaget har också frågat hur många av myndigheterna som har förbundit sig att köpa från avropet i fråga 17.

Försäkringskassan har svarat att de myndigheter som idag ingår i MCA avser att köpa från det nya avropet som skapas samt att Skatteverket och Kronofogdemyndigheten ännu inte har beslutat sig för att ingå i det nya avtalet. Bolaget har vidare ställt frågor angående prissättningen av kort och säkerhetsdetaljer i fråga 28 och fråga 31. Försäkringskassan har svarat att leverantören ska ta fram pris för respektive kort i de olika kortgrupperna och där ska kostnaden för säkerhetsdetaljer ingå enligt ställda krav. Kortgrupp A-G är de kortgruppen som finns idag och som Försäkringskassan kan uppskatta volymer för. Prissättning av enskilda säkerhetsdetaljer i prisbilagan kommer användas för att eventuellt korrigera vilka säkerhetsdetaljer som ska ingå i kortgrupp A-G i framtiden. Leverantören kan komma att ha rätt till debitering av designtid, men det avgörs från fall till fall.

Vad gäller utformningen av förfrågningsunderlaget konstaterar förvaltningsrätten att en upphandlande myndighet har en stor frihet att själv utforma de krav som kommer att tillmätas betydelse vid upphandlingen. Högsta förvaltningsdomstolen har uttalat att förfrågningsunderlag och utvärderingsmodeller som inte är optimalt utformade får godtas under förutsättning att de inte bryter mot de principer som bär upp det upphandlingsrättsliga regelverket. Ett förfrågningsunderlag ska vara så klart och tydligt utformat att en leverantör på grundval av detta kan avgöra vad den upphandla myndigheten tillmäter betydelse vid upphandlingen. Den upphandlande myndigheten ska hålla sig till denna tolkning under hela förfarandet och tillämpa kriterierna objektivt och enhetligt på samtliga anbudsgivare. Utvärderingsmodellen ska vara utformad så att den är ägnad att leda till rättvisande resultat (jfr EU-domstolens dom i mål C-19/00 SIAC samt RÅ 2002 ref. 50).

Förvaltningsrätten anser vad gäller leveransprovet att det med tydlighet framgår, särskilt med beaktande av att leveransprovet finns beskrivet i bilaga 5 i avropsförfrågan, att det inte är fråga om något kundunikt system, utan att det är leverantörens produktionssystem som ska granskas.

Förvaltningsrätten anser vidare att formuleringarna i svaren avseende eventuell debitering av designtid och vilka myndigheter som avser använda sig av leveransavtalet kunde ha varit tydligare. Dock anser förvaltningsrätten att otydligheterna inte är av den omfattningen att de kan antas ha förhindrat potentiella leverantörer att lämna anbud eller att syftet med formuleringarna från Försäkringskassans sida varit att begränsa antalet anbudsgivare. Vad avser bolagets frågor om prissättning, måste det – med hänsyn till Försäkringskassans svar, prisbilagans utformning och förfrågningsunderlaget i övrigt – ha varit uppenbart för en rimligt informerad och normalt omsorgsfull anbudsgivare vad som efterfrågades.

Förvaltningsrätten finner sammantaget att avropsförfrågan tillsammans med övriga upphandlingsdokument är tillräckligt klart och tydligt utformat för att en normalt omsorgsfull och rimligt informerad anbudsgivare, med utgångspunkt i underlaget, bör kunna skapa sig en god bild av möjligheterna att lägga ett konkurrenskraftigt anbud. Förvaltningsrätten anser därmed att avropsförfrågan är tillräckligt tydlig i LUF:s mening och alltså inte strider mot kraven på transparens och likabehandling.

Tillräcklig anbudstid?

Bolaget har bl.a. anfört följande. Försäkringskassan har inte gett ramavtalsleverantörerna tillräcklig tid för att besvara avropet. Det är ett synnerligen omfattande avrop, både vad gäller den potentiella volymen och de krav som ställs. Det kommer inte ske några ytterligare avrop som gäller de kort som efterfrågas och avropet gäller för en period om upp till sju år. Ingen annan än befintlig leverantör har utifrån dessa förutsättningar möjligheter att lämna ett konkurrenskraftigt anbud. Tiden är helt enkelt inte tillräcklig. Avropet är dessutom komplext att besvara. För ett antal krav måste underleverantörer kontaktas, diskussioner föras kring hur ett krav relaterar till prisbilden och analysera vilka risker ett visst krav innebär. Att då enbart ge leverantörerna

en månad på sig att besvara anbudet innebär i praktiken att endast befintlig leverantör kan svara på avropet. Försäkringskassan får själv ansvara för att påbörja sina avrop i tid. Tidpunkten för leverans 1 anges till den 1 januari 2017 eller avtalsstart (planerad till vecka xx). Det behövs en projekttid på sex månader för att kunna genomföra ett sådant leveransprov som begärs i avropet. Den tid anbudsgivarna har fått till sitt förfogande är därmed inte tillräcklig för en ny leverantör. Konsekvensen är att endast nuvarande leverantör kan lämna anbud, vilket innebär att avropet står i strid mot principerna om likabehandling och proportionalitet. Avropet har varit otydligt och oklarheterna bidrar i stor grad till att bolaget inte har haft möjlighet att besvara avropet inom given tidsram.

Försäkringskassan har bl.a. anfört följande. Den tid som ramavtalsleverantörerna haft på sig har varit fullt tillräcklig för att åstadkomma ett svar på avropsförfrågan. Trots att bolaget som ramavtalsleverantör är skyldigt att svara på avropsförfrågan har bolaget inte gjort det. Det mått av osäkerhet som bolaget kan uppleva kring kostnader för design av gränssnitt är av så liten betydelse i sammanhanget att det inte kan ha påverkat bolagets möjligheter att svara i tid. Tidsfristen är också väl avvägd för att Försäkringskassan ska kunna koordinera avropet med övrigt arbete som har samband med detta. Tiden har också varit fullt tillräcklig för att åstadkomma ett anbud och därmed skälig i det aktuella avropet. Bolaget måste som ramavtalsleverantör förutsättas vara tillräckligt förtroget med det område som avropet avser och redan av kravformuleringarna kunna förväntas förstå innebörden, samt ha resurser tillgängliga för att ta fram ett anbud inom de 32 dagar bolaget hade på sig. Bolaget har dessutom förkunskaper sedan hösten 2014 då Försäkringskassan hörde sig för om bolagets intresse för leverans av behörighetskort för i avropet aktuellt system. Bolaget har inte anfört några konkreta omständigheter som skulle göra anbudstiden oskälig.

I LUFS anges följande. Om ramavtal ingåtts med flera leverantörer och om inte alla villkor är angivna i ramavtalet, ska parterna bjudas in att på nytt lämna anbud i enlighet med de villkor som anges i ramavtalet. Dessa villkor får om det är nödvändigt preciseras och vid behov kompletteras med andra villkor som angetts i förfrågningsunderlaget till ramavtalet. Den upphandlande myndigheten ska ange en tidsfrist som är tillräcklig för att lämna in anbud för varje särskilt kontrakt, med hänsyn tagen till upphandlingens art och omfattning (5 kap. 7 § andra stycket 2 p LUFS).

Av handlingarna i målet framgår bl.a. följande. Avropsförfrågan publicerades den 17 november 2016 och sista dag för att lämna anbud var den 19 december 2016. Den sista dagen för att ställa frågor i upphandlingen var den 9 december 2016. Förvaltningsrätten har ovan funnit att avropsförfrågan är tillräckligt klar och tydlig för att varje anbudsgivare, med utgångspunkt i underlaget, bör kunna skapa sig en god bild av möjligheterna att lägga ett konkurrenskraftigt anbud i LUFS:s mening. Förvaltningsrätten konstaterar därtill, som ovan, att det leveransprov som avses är ett test av leverantörens produktionssystem.

Förvaltningsrätten finner att avropet visserligen är omfattande utifrån den aspekten att Försäkringskassan agerar som ombud för ett stort antal upphandlande myndigheter. Dock anser förvaltningsrätten att endast denna omständighet i sig inte är nog för att med stöd av LUFS ingripa mot den förnyade konkurrensutsättningen. Bolaget har haft 32 dagar på sig att lämna ett anbud. Förvaltningsrätten noterar att bolaget har haft kännedom om den aktuella upphandlingen sedan år 2014 och måste, som ramavtalsleverantör, anses var väl insatt i vad upphandlingen avser sedan tidigare. Vad bolaget har anfört kan inte anses utgöra grund för att med hänsyn till det aktuella avropets art och omfattning kräva en längre anbudstid. Förvaltningsrätten anser att det inte heller är visat att avropet strider mot principerna om

likabehandling och proportionalitet. Skäl för ingripande saknas därmed även i denna del.

Slutsats

Förvaltningsrätten finner sammanfattningsvis att det saknas skäl att besluta att upphandlingen ska göras om. Vad bolaget har anfört i övrigt föranleder inte någon annan bedömning. Bolagets ansökan om överprövning ska därför avslås och det interimistiska beslutet från den 5 januari 2017 upphör därmed att gälla.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta avgörande kan överklagas. Information om hur man överklagar finns i bilaga 2 (DV 3109/1A LOU).

Ulrika Melin
Chefsrådman

Bodil Norberg har föredragit målet.

MOTPARTER

1. Ale kommun
2. Alingsås kommun
3. Alvesta kommun
4. Aneby kommun
5. Arboga kommun
6. Arjeplogs kommun
7. Arvidsjaur kommun
8. Arvika kommun
9. Askersunds kommun
10. Avesta kommun
11. Bengtsfors kommun
12. Bergs kommun
13. Bjurholms kommun
14. Bjuvs kommun
15. Bodens kommun
16. Bollebygds kommun
17. Bollnäs kommun
18. Borgholms kommun
19. Borlänge kommun
20. Borås Stad
21. Botkyrka kommun
22. Boxholms kommun
23. Bromölla kommun
24. Bräcke kommun
25. Burlövs kommun
26. Dals-Eds kommun
27. Danderyds kommun
28. Degerfors kommun
29. Dorotea kommun
30. E-Hälsomyndigheten
31. Eda kommun
32. Ekerö kommun
33. Eksjö kommun
34. Emmaboda kommun
35. Enköpings kommun
36. Eskilstuna kommun
37. Eslövs kommun
38. Essunga kommun
39. Fagersta kommun
40. Falkenbergs kommun
41. Falköpings kommun
42. Falu kommun
43. Filipstads kommun

Dok.Id 808586

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
115 76 Stockholm	Tegeluddsvägen 1	08-561 680 00	08-561 680 01	måndag – fredag 08:00-16:30
		E-post: forvaltningsrattenistockholm@dom.se www.domstol.se/forvaltningsratt		

44. Finspångs kommun
45. Flens kommun
46. Forshaga kommun
47. Färgelanda kommun
48. Försäkringskassan
49. Gagnefs kommun
50. Gislaveds kommun
51. Gnesta kommun
52. Gnosjö kommun
53. Grums kommun
54. Grästorps kommun
55. Gullspångs kommun
56. Gällivare kommun
57. Gävle kommun
58. Göteborgs Stad
59. Götene kommun
60. Habo kommun
61. Hagfors kommun
62. Hallsbergs kommun
63. Hallstahammars kommun
64. Halmstads kommun
65. Hammarö kommun
66. Haninge kommun
67. Haparanda stad
68. Heby kommun
69. Hedemora kommun
70. Helsingborgs stad
71. Herrljunga kommun
72. Hjo kommun
73. Hofors kommun
74. Huddinge kommun
75. Hudiksvalls kommun
76. Hultsfreds kommun
77. Hylte kommun
78. Hällefors kommun
79. Härjedalens kommun
80. Härnösands kommun
81. Härryda kommun
82. Hässleholms kommun
83. Håbo kommun
84. Höganäs kommun
85. Hörby kommun
86. Höörs kommun
87. Jokkmokks kommun
88. Järfälla kommun
89. Jönköpings kommun
90. Kalix kommun

91. Kalmar kommun
92. Karlsborgs kommun
93. Karlshamns kommun
94. Karlskoga kommun
95. Karlskrona kommun
96. Karlstads kommun
97. Katrineholms kommun
98. Kils kommun
99. Kinda kommun
100. Kiruna kommun
101. Klippans kommun
102. Knivsta kommun
103. Kommunalförbundet ITSAM
104. Kramfors kommun
105. Kriminalvården
106. Kristianstads kommun
107. Kristinehamns kommun
108. Krokoms kommun
109. Kumla kommun
110. Kungsbacka kommun
111. Kungsörs kommun
112. Kungälv kommun
113. Kävlinge kommun
114. Köpings kommun
115. Laholms kommun
116. Landskrona stad
117. Landstinget Blekinge
118. Landstinget Dalarna
119. Landstinget i Kalmar län
120. Landstinget i Uppsala län
121. Landstinget i Värmland
122. Landstinget Sörmland
123. Landstinget Västernorrland
124. Landstinget Västmanland
125. Landstinget Västra Götaland
126. Laxå kommun
127. Lekebergs kommun
128. Leksands kommun
129. Lerums kommun
130. Lessebo kommun
131. Lidingö stad
132. Lidköpings kommun
133. Lilla Edets kommun
134. Lindesbergs kommun
135. Linköpings kommun
136. Ljungby kommun
137. Ljusdals kommun

138. Ljusnarsbergs kommun
139. Lomma kommun
140. Ludvika kommun
141. Luleå kommun
142. Lunds kommun
143. Lycksele kommun
144. Lysekils kommun
145. Malmö stad
146. Malung-Sälens kommun
147. Malå kommun
148. Mariestads kommun
149. Markaryds kommun
150. Marks kommun
151. Melleruds kommun
152. Mjölby kommun
153. Mora kommun
154. Motala kommun
155. Mullsjö kommun
156. Munkedals kommun
157. Munkfors kommun
158. Mölndals Stad
159. Mönsterås kommun
160. Mörbylånga kommun
161. Nacka kommun
162. Nora kommun
163. Norbergs kommun
164. Nordanstigs kommun
165. Nordmalings kommun
166. Norrbottens läns landsting
167. Norrköpings kommun
168. Norrtälje kommun
169. Norsjö kommun
170. Nybro kommun
171. Nykvarns kommun
172. Nyköpings kommun
173. Nynäshamns kommun
174. Nässjö kommun
175. Ockelbo kommun
176. Olofströms kommun
177. Orsa kommun
178. Orust kommun
179. Osby kommun
180. Oskarshamns kommun
181. Ovanåkers kommun
182. Oxelösunds kommun
183. Pajala kommun
184. Partille kommun

185. Perstorps kommun
186. Piteå kommun
187. Ragunda kommun
188. Region Gotland
189. Region Gävleborg
190. Region Halland
191. Region Jämtland Härjedalen
192. Region Jönköpings län
193. Region Kronoberg
194. Region Skåne
195. Region Örebro Län
196. Region Östergötland
197. Robertsfors kommun
198. Ronneby kommun
199. Rättviks kommun
200. Sala kommun
201. Salems kommun
202. Sandvikens kommun
203. Sigtuna kommun
204. Simrishamns kommun
205. Sjöbo kommun
206. Skara kommun
207. Skinnskattebergs kommun
208. Skurups kommun
209. Skövde kommun
210. Smedjebackens kommun
211. Socialstyrelsen
212. Sollefteå kommun
213. Sollentuna kommun
214. Solna stad
215. Sorsele kommun
216. Sotenäs kommun
217. Staffanstorps kommun
218. Statens institutionsstyrelse
219. Stenungsunds kommun
220. Stockholms läns landsting
221. Stockholms stad
222. Storfors kommun
223. Storumans kommun
224. Strängnäs kommun
225. Strömstads kommun
226. Strömsunds kommun
227. Sundbybergs stad
228. Sundsvalls kommun
229. Sunne kommun
230. Surahammars kommun
231. Svalövs kommun

232. Svedala kommun
233. Svenljunga kommun
234. Sveriges Kommuner och Landsting
235. Säffle kommun
236. Sätters kommun
237. Sävsjö kommun
238. Söderhamns kommun
239. Söderköpings kommun
240. Södertälje kommun
241. Sölvesborgs kommun
242. Tanums kommun
243. Tibro kommun
244. Tidaholms kommun
245. Tierps kommun
246. Timrå kommun
247. Tingsryds kommun
248. Tjörns kommun
249. Tomelilla kommun
250. Torsby kommun
251. Torsås kommun
252. Tranemo kommun
253. Tranås kommun
254. Trelleborgs kommun
255. Trollhättans stad
256. Trosa kommun
257. Tyresö kommun
258. Täby kommun
259. Töreboda kommun
260. Uddevalla kommun
261. Ulricehamns kommun
262. Umeå kommun
263. Upplands Väsby kommun
264. Upplands-Bro kommun
265. Uppsala kommun
266. Uppvidinge kommun
267. Vadstena kommun
268. Vaggeryds kommun
269. Valdemarsviks kommun
270. Vansbro kommun
271. Vara kommun
272. Varbergs kommun
273. Vaxholms kommun
274. Vellinge kommun
275. Vetlanda kommun
276. Vilhelmina kommun
277. Vimmerby kommun
278. Vindelns kommun

279. Vingåkers kommun
280. Vänersborgs kommun
281. Vännäs kommun
282. Värmdö kommun
283. Värnamo kommun
284. Västerbottens läns landsting
285. Västerviks kommun
286. Västerås kommun
287. Växjö kommun
288. Vårgårda kommun
289. Ydre kommun
290. Ystads kommun
291. Älmhults kommun
292. Älvdalens kommun
293. Älvkarleby kommun
294. Älvsbyns kommun
295. Ängelholms kommun
296. Åmåls kommun
297. Ånge kommun
298. Åre kommun
299. Årjängs kommun
300. Åsele kommun
301. Åstorps kommun
302. Åtvidabergs kommun
303. Öckerö kommun
304. Ödeshögs kommun
305. Örebro kommun
306. Örkelljunga kommun
307. Örensköldsviks kommun
308. Östersunds kommun
309. Österåkers kommun
310. Östhammars kommun
311. Östra Göinge kommun
312. Överkalix kommun
313. Övertorneå kommun

SVERIGES DOMSTOLAR

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Stockholm. **Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.**

Överklagandet ska ha kommit in till förvaltningsrätten **inom tre veckor** från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Tiden för överklagandet för offentlig part räknas från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagandet infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress

där klaganden kan nås för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.

2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.

I vissa mål får avtal slutas innan tiden för överklagande av rättens dom eller beslut har löpt ut. Detta gäller mål om överprövning enligt:

- lagen (2007:1091) om offentlig upphandling,
- lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster, eller
- lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet.

I de flesta fall får avtal slutas när tio dagar har gått från det att rätten avgjort målet eller upphävt ett interimistiskt beslut. I vissa fall får avtal slutas omedelbart. Ett överklagande av rättens avgörande får inte prövas sedan avtal har slutits. Fullständig information finns i 16 kapitlet i de ovan angivna lagarna.

Behöver Ni fler upplysningar om hur man överklagar kan Ni vända Er till förvaltningsrätten.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten.*

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom tre veckor* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar-, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen krävs att prövningstillstånd meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

I mål om överprövning enligt lagen (2007:1091) om offentlig upphandling, lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet får avtal slutas innan tiden för överklagande av rättens dom eller beslut har löpt ut. Vanligtvis får, då kammarrätten inte har fattat något interimistiskt beslut om att upphandlingen inte får avslutas, avtal slutas omedelbart. **I de fall där kammarrätten har fattat ett interimistiskt beslut om att avtal inte får ingås, får avtal slutas när tio dagar har gått från det att rätten avgjort målet eller upphävt det interimistiska beslutet.** Ett överklagande av rättens avgörande får inte prövas sedan avtal har slutits. Fullständig information finns i 16 kapitlet i de ovan angivna lagarna.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nå för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen.
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet.
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd.
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta.
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.